

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen lausunto: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta pyytää lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain muuttamisesta.

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue (Pohde) kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto ja nostaa esiin seuraavat huomiot.

Jälkikäteistarkistusta koskevat ehdotukset

Lähtökohtaisesti Pohde pitää tärkeänä, että rahoitusjärjestelmän kannustavuus turvataan. Myös julkisen talouden kantokyvyn parantaminen on kannatettava tavoite.

Pohde pitää olennaisena riskinä, että hyvinvointialueet eivät saa kustannuskehitystä riittävästi taitumaan vielä vuonna 2024, ja alijäämä voi kasvaa vuoden 2023 tasoa suuremmaksi. Tällöin ollaan tilanteessa, jossa omavastuu leikkaa hyvinvointialueiden rahoitusta vuonna 2026. Kun samalla lainsäädäntö velvoittaa alueet kattamaan alijäämät vuoden 2026 loppuun mennessä, tämä tarkoittaisi suurempaa kustannusten kasvun hillinnän tai jopa kustannusten vähentymisen tavoitetta vuosille 2025 ja 2026, jotta vuosina 2023 ja 2024 kertyneet alijäämät saadaan katettua. Pohde esittää arvioitavaksi, tulisiko porrasmainen omavastuulainsäädäntö toimeenpanna vasta vuodesta 2027 alkaen, jolloin mekanismi ei lisäisi riskiä alijäämien kattamisvelvoitteen toteutumiseen.

Pohde näkee tärkeänä, että hyvinvointialueiden rahoitusmekanismeja kehitetään systemaattisesti siten, että kansallinen rahoitus ja alueiden velvoitteet ovat tasapainossa. Hyvinvointialueiden näkökulmasta keskeinen elementti on rahoituksen ennakoitavuus ja selkeys, jota esitetty jälkikäteistarkistus ei kaikilta osin tue. Pohde tuo myös esiin, että jälkikäteistarkistuksen toteutumisen kahden vuoden viive on olennainen haaste hyvinvointialueiden talouden kantokyvylle ja ennakoitavuudelle. Pohde esittää, että tähän etsittäisiin ratkaisuja rahoitusjärjestelmää kehitettäessä.

Hallituksen esitys sisältää nykysääntelyyn verrattuna muutoksen, jossa hyvinvointialueen saamaa lisärahoitusta ei otettaisi huomioon kyseisen alueen seuraavan vuoden rahoitusta korottavana tekijänä. Pohde katsoo, että muutosesitys on hyväksyttävissä valtion talouden tasapainottamistavoite huomioiden.

Asiakasmaksumuutosten huomioon ottaminen rahoituksessa

Lähtökohtaisesti Pohde pitää kannatettavina mekanismeja, joilla julkisen talouden kantokykyä voidaan parantaa ja hillitä kansallisen tason menokehitystä.

Pohde tuo esiin olennaisen riskin siitä, että asiakasmaksujen korotukset ovat tosiasiallisesti korota vastaavalla summalla hyvinvointialueiden tuloja. Pohde katsoo, että esitetty muutos heikentää hyvinvointialueiden jo valmiiksi erittäin haastavaa taloustilannetta.

Asiakasmaksulaskujen eräpäivien siirrot ja osamaksusopimusten määrät on jo tällä hetkellä kasvussa. On hyvin todennäköistä, että eräpäivän siirrot, osamaksusopimukset ja mahdolliset asiakas-

maksujen alentamiset tai perimättä jättämiset tulevat asiakasmaksujen korottamisen jälkeen lisääntymään merkittävästi. Terveystenhuollon asiakasmaksut aiheuttavat vaikeuksia erityisesti pienituloisille ja paljon palveluita käyttäville asiakkaille. Asiakasmaksu korotus on myös kohtuuttoman suuri suhteutettuna matalapalkkaisten asiakkaiden kuukausituloon. He eivät ole sosiaalipalveluiden piirissä ja heillä on yksittäisiä käyntejä terveydenhuollossa eikä asiakasmaksukatto täyty vuoden aikana. Asiakasmaksukaton seuranta on asiakkaan vastuulla. Oletettavaa on, ettei kaikki asiakkaat kykene maksukattoon seuraamaan. Maksukatosta riippumatta asiakkaalle voi tulla huomattavia maksuvaikeuksia.

Sosiaaliturvaa koskevien muutosten on lisäksi ennakoitu lisäävän aikuissosiaalityön ja toimeentulotuen tarvetta. Asiakasmaksumuutokset voivat osaltaan myötävaikuttaa siihen, että taloudellisen tuen tarve tulee edelleen kasvamaan, mikä ilmenee muun muassa lisääntyvänä sosiaalihuollon ohjauksen, neuvonnan ja palvelutarpeen arviointien sekä palveluiden tarpeena. Sosiaalihuollon ja asiakasmaksuasioita hyvinvointialueilla hoitavien yksiköiden resurssitarve saattaa lisääntyä asiakkaiden taloudellisten tilanteiden selvittämistyön, ohjauksen ja neuvonnan lisääntyessä.

Pohde korostaa, että kansallisesti tulisi arvioida, millaiset mahdollisuudet eri alueilla tosiasiallisesti on maksutulojensa muuttamiseen, ja onko muutos ehdotetun säännöksen perusteella sellainen, että sen vaikutukset voidaan ottaa huomioon rahoituksessa etukäteen. Käytännössä esitys johtaa siihen, että rahoituksen riittävyyden turvaamiseksi maksimikorotukset on välttämätön ottaa alueilla käyttöön.

Pelastustoimen riskikertoimen tietopohjan tarkentaminen

Pelastustoimen riskikertoimen määrittämiseksi hyvinvointialue jaetaan yhden neliökilometrin suuruisiksi ruuduiksi, joille kullekin Tilastokeskus laskee riskitason. Tältä osin ehdotetaan muutettavaksi sääntelyä siten, että jatkossa riskitason laskee sisäministeriö. Pohde katsoo, että esitetty muutos on hyväksyttävissä.

Pohde näkee puutteeksi sen, että riskiperusteinen rahoitus ei nykyisellään huomioi III-luokan riskialueita, vaikka toimintavalmiuden suunnitteluohje asettaa niiden tavoittamiselle selkeät toimintavalmiuserävaatimukset. III-luokan riskialueet aiheuttavat pelastustoimelle suorituskykyvaatimuksen siinä missä I- ja II-luokan riskialueetkin. Toisin sanoen III-luokan riskialueet aiheuttavat paloasemien rakentamis- ja ylläpitovelvoitteita sekä vuokra-, henkilöstö-, kalusto-, varuste-, ICT- ja muita vastaavia kustannuksia, jotka ovat yleensä huomattavasti suurempia kuin esimerkiksi rahoitusmalliin sisältyvien yksittäisten riskikohteiden aiheuttamat kustannukset. Ennen lakimuutoksen hyväksymistä tulisikin näkemyksemme mukaan selvittää, huomioiko rahoitusmallin asukastiheysperusteinen tai muu rahoitus riittävästi III-luokan (sekä myös IV-luokan) riskialueita varten järjestettävän pelastustoiminnan valmiuden ja hälytystoiminnan kustannukset. Riskiperusteisen rahoituksen määrittämisperusteita ei pitäisi kirjata ilman toimintavalmiusvaatimusten tarkastelua.

Pohde pitää hyvänä, että huomioon otettavia tietoja tarkennetaan, jotta muun muassa alueelliset erityispiirteet tulevat aiempaa paremmin ja yksiselitteisemmin huomioituiksi. Ilmaisemme kuitenkin huolenamme sen, että tulevaisuudessa tapahtuneiden onnettomuuksien määrällä on aiempaa suurempi vaikutus riskiruutujen arvoon. On huomattava, että pelastustoimen valmiustarpeet kulkevat yleensä onnettomuustoteumien edellä. Näin esimerkiksi rahoituksen muutoksiin aiheutuu viivettä uusien kaupunginosien, teollisuuslaitosten tai muiden riskikohteiden rakennettaessa.

7.10.2024

Pohde pitää tärkeänä, että riskiperusteiseen rahoitusosuuteen valittavat riskikohteet ovat todella niitä, jotka aiheuttavat merkittävimpiä kustannuksia. Tässä yhteydessä on hyvä huomata, että erityisesti rannikkoalueen pelastustoimet ovat vaikeassa tilanteessa Öljysuojelurahaston muutosten ja Ympäristövahinkorahastoa koskevan uudistuksen viivästymisen vuoksi. Taloudellisen toimintaympäristön muutos yhdistettynä edellä mainittuun on käytännössä aiheuttanut poikkeamia esimerkiksi alusöljyvahinkojen ja muiden ympäristövahinkojen torjunnan suorituskyvyn rakentamiseen ja ylläpitämiseen.

Hallituksen esityksessä on tarkoituksena myös korjata teknisluonteinen virhe hyödynnettävien tietojen ajankohtaan liittyen. Kyseessä on teknisen virheen korjaus, jonka oikaisuun ei Pohteen näkemyksen mukaan ole estettä.

Lopuksi Pohde tuo esiin tarpeen jatkossa selvittää ja arvioida pelastustoimen riskitekijöitä ja niiden painoarvoa rahoituksen pohjana.